

РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

ЕКОНОМІЧНА ТА ОСВІТНЬО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СТЕПАНА СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО ТА ЇЇ РОЛЬ ДЛЯ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ І ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ТА КООПЕРАТИВНОЇ ОСВІТИ

ECONOMIC, EDUCATIONAL AND ENLIGHTENING ACTIVITIES OF STEPAN SMAL-STOTSKYI AND ITS ROLE FOR WESTERN UKRAINE IN LATE NINETEENTH AND EARLY TWENTIETH CENTURY AND THE FINANCIAL, ECONOMIC AND COOPERATIVE EDUCATION

У статті розглянуто багатовекторність діяльності одного з найвідоміших діячів Західної України Степана Йосиповича Смаль-Стоцького. Наголошено на його вагомому внеску в розвиток як освіти загалом, так і шкільництва зокрема, а також на внеску в публіцистичну, видавничу сферу та у економічний розвиток українського села.

Ключові слова: С. Смаль-Стоцький, «Буковинська Русь», Український вільний університет, «Літературно-науковий вісник», «Курс вищої освіти для селян», «райфайзенки», «Селянська каса».

В статье рассмотрена многовекторность деятельности одного из самых известных деятелей Западной Украины Степана Йосифовича Смаль-Стоцкого. Отмечен его весомый вклад в развитие как образования в целом, так и школьного образования в частности, а также в публицистическую,

издательскую сферы и в экономическое развитие украинского села.

Ключевые слова: С. Смаль-Стоцкий, «Буковинская Русь», Украинский свободный университет, «Литературно-научный вестник», «Курс высшего образования для крестьян», «райфайзенки» «Крестьянская касса».

The scientific paper reviews the multi-activity of Stepan Osipovich Smal-Stotskyi, who was one of the most famous figures in Western Ukraine. The article emphasizes the important contribution of this figure in the development of education in general and schooling; and the contribution to journalistic and publishing; development and economic growth of the Ukrainian village.

Key words: S. Smal-Stotskyi, «Bukovyns'ka Rus'», Ukrainian Free University, «Literary and Scientific vistryk», «The course of higher education for peasants», «rayfaizenky», «Rural Service».

УДК 37:33:93/94

Голубка М.М.

викладач вищої категорії
Львівський кооперативний коледж
економіки і права

Постановка проблеми. Проаналізовано діяльність Степана Йосиповича Смаль-Стоцького, українського педагога, визначного громадсько-політичного, культурного, економічного діяча Буковини та його доробки у розвиток економічно-освітньої спадщини на західноукраїнських землях. Він засвідчив себе в колах західноукраїнської інтелігенції, будучи відомим професором, завідувачем кафедрою української мови та літератури Чернівецького університету, послом до Чернівецького та Віденського сеймів, проводирем українського національного відродження та творцем українського шкільництва на Буковині. Актуальність обраної теми дослідження підтверджує необхідність кращого вивчення діяльності С. Смаль-Стоцького та його внесок у розвиток фінансово-економічної та кооперативної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику даного дослідження, як свідчить практика, описують здебільшого або з точки зору історії, або з позиції педагогіки, дуже рідко зустрічаємо праці про Степана Йосиповича Смаль-Стоцького, що характеризують його діяльність та внесок у фінансово-економічну та кооперативну освіту.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження діяльності Степана Йосиповича Смаль-Стоцького та його вплив на розвиток фінансово-економічної та кооперативної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із видатних сподвижників західноукраїнських земель кінця ХІХ – початку ХХ ст. у розвитку освіти та просвітництва, а також економічному піднесенню українців виступає постать Степана Йосиповича Смаль-Стоцького (1859–1938 рр., виходець із с. Немилів Радехівського повіту, що у Галичині). У науковій роботі розкрито важливість діяльності Степана Йосиповича Смаль-Стоцького. З 1899 р. він уважається визнаним громадсько-політичним, культурним та економічним діячем, членом НТШ, ВУАН (1918 р.) та Слов'янського інституту (1928 р.). Важливим моментом у творчій та професійній діяльності С.Й. Смаль-Стоцького стало навчання у Чернівецькому та Віденському університетах. Саме це вплинуло на подальшу працю діяча, адже С.Й. Смаль-Стоцький став професором Чернівецького університету (1885–1918 рр.) та УВУ в Празі (з 1921 р.). Визнаний

культурний діяч став одним із керівників національно-культурного відродження Буковини. Він був затятим противником будь-яких російських навіювань. Упродовж 1892–1911 рр. С.Й. Смаль-Стоцький став послом від демократичної партії, а з 1904 р. – послом Буковинського сейму, зокрема в 1911 р. здійснював свою діяльність як посол до Віденського парламенту.

Важливим моментом у громадській діяльності С.Й. Смаль-Стоцького стала праця разом із М. Васильком. Саме вони добивалися рівноправності національних інтересів, звичаїв та традицій українців в адміністрації Буковини. Завдяки їх плідній праці було укладено першу шкільну граматику з української мови та побудовано найперше в Україні середнє шкільництво.

Разом із тим доцільно зазначити, що С.Й. Смаль-Стоцький був відомим економічним діячем та намагався модернізувати кооперативний рух в Україні. На підвищення національної свідомості українських громадян вплинула його наукова та педагогічна діяльність.

Із 1919 р. С.Й. Смаль-Стоцький був головою Бойової управи січових стрільців та послом ЗУНР у Празі.

На сторінках написаної професором С.Й. Смаль-Стоцьким праці «Буковинська Русь» читаємо: «*Всі верстви населення Буковини стояли в часи прилучення нашого краю до Австрії на дуже низькому щаблі освіти і культури*» [6, с. 22]. На підтвердження цього в подальшому значні освітні здобутки цього діяча здебільшого прослідковуємо через призму трьох освітніх площин: української мови, літератури та історії.

Дуже гарну, на нашу думку, структурування видів освітньої та громадської діяльності, пропонує Т.В. Шоліна [8], яка у своїй науковій статті «Педагогічні ідеї, освітня та громадська діяльність Степана Смаль-Стоцького» так поділяє освітні напрями його діяльності, а саме:

1) науково-педагогічний вектор (сюди віднесено викладацьку діяльність С. Смаль-Стоцького у Чернівецькому університеті, а також в Українському вільному університеті у Празі в середовищі української еміграції; дуже велика наукова спадщина в галузі філології та шевченкознавства (ґрунтовні дослідження у цьому напрямі опубліковані І. Максимцем [3]), історія краю Буковинського та значний вклад в українське шкільництво Буковини; написання підручника «Руська граMATика» тощо);

2) просвітницький вектор (активна діяльність С. Смаль-Стоцького у складі більшості українських культурно-освітніх товариств Буковинського краю, зокрема в таких як «Союз», «Руська бесіда», «Руська школа», «Руська рада», «Історичне товариство», «Міщанська читальня», «Народний дім» тощо, просвітницька робота серед військовополо-

нених у Фрайштадті в роки війни, активна участь у громадських об'єднаннях у середовищі української еміграції у Празі);

3) громадсько-політичний вектор (будучи депутатом Буковинського сейму, Державної Ради у Відні, віце-маршалок, член Крайової Шкільної Ради, Ради культури Краєвої);

4) освітній, редакторський та публіцистичний вектор (будучи співредактором та редактором видань «Руська школа», «Буковина», «Руська рада», «Час», «Хлібороб», «Вісник Союзу руських хліборобських спілок», а також автором популярних брошур, дописувачем газет «Діло», «Зоря», «Правда», «Україна», «Руслан», «Slavia», «Свобода», «Літературно-науковий вісник (ЛНВ)», «Дзвони», «Народний голос», наукових видань НТШ, УАН тощо) [8, с. 40; 4, с. 116].

Так, на сторінках «Літературно-наукового вісника» (далі – «ЛНВ») (виходив у світ у 1898–ж1932 рр., згодом перейменовано у «Вісник» (1933–1939 рр.)) С. Смаль-Стоцький публікував низку своїх освітньо-публіцистичних праць, зокрема:

– літературознавчі (до них відносимо такі: «Котляревський і його «Енеїда» (1898 р.), перша публікація діяча; «Роковини смерті І. Франка» (1926 р.); «Грудка землі на могилу Омеляна Поповича» (1930 р.); «Великий Льох» та «Чигирин» (1927 р.); «Обов'язки української науки супроти Шевченка» (1928 р.); «Шевченкові роковини» (1930 р.);

– мовознавчі («Звідомлення академіка Кримського про правописну конференцію» (1928 р.); «Бодуен де Куртене як лінгвіст і чоловік [Виклад на зборах Українського історичного філологічного товариства у Празі]» (1930 р.); «ГраMATика в школі» (1929 р.); «Правописна справа» (1926 р.);

– книгознавча публікація «І. Онышкевича Руска Библиотека» (1927 р.);

– спогади дитинства С. Смаль-Стоцького під назвою «Немолів» (1933 р.– Кн. II, III, IV) [4, с. 117].

Хочемо дещо розширити коло вищезначених освітніх досягнень С. Смаль-Стоцького через огляд організованих курсів вищої освіти для сільського населення (розуміючи важливість отримання якісної освітніх знань та з ціллю подальшої розбудови української школи), а саме:

– С. Смаль-Стоцький чималих зусиль доклав до налагодження діяльності «Курсу вищої освіти для селян» у м. Чернівці. Перший такий курс почав діяти у березні 1910 р. та включав 37 слухачів, а вже в 1911 р. кількість слухачів зросла трохи більше ніж удвічі та становила 80 осіб. Слухачів забезпечували постійним житлом та харчами впродовж усього періоду навчання (загальною тривалістю півтора-два місяці, 26 годин лекцій на тиждень). Плата за прослуховування становила лише 30 крон, решту

ж витрат покривала «Селянська каса». Програма курсів економічних дисциплін не охоплювала, лише стосувалася історії, астрономії, фізичної географії, етнографії, гігієни та ін.;

– з 1911 р. упродовж трьох років поспіль вищі освітні курси організовувало «Історичне товариство» і перейменувало їх на «Курси висшої народної освіти ім. С. Смаль-Стоцького» [2, с. 206].

Відзначимо, що науково-освітні здобутки Смаль-Стоцького настільки важливі, що й донині ними можна користуватися під час написання планів програм до навчальних предметів у початкових класах сучасної школи, таких як «Українська мова», «Літературне читання», «Українознавство», «Основи християнської етики» (варіативна частина) тощо [1, с. 17].

Не можемо не наголосити і на внеску С. Смаль-Стоцького в економічне піднесення Буковинського краю, зокрема через заслуги діяльності академіка у райфайзенському та кооперативному рухах, основним завданням яких була економічна просвіта українських громадян та допомога в організації так званих «райфайзенок», кооперативів та спілок.

Так, С. Смаль-Стоцький обґрунтував створення на Буковині низки «райфайзенок» (походить від прізвища німецького економіста Ф. Райфайзена, який популяризував створення системи селянських кас), основний зміст діяльності яких полягав у створенні в кожному селі так званих кас взаємодопомоги, які склалися з грошових вкладів самих ж селян. На думку С. Смаль-Стоцького, основна перевага «райфайзенок» полягала в тому, що вони функціонували на достатньо невеликій території села чи парохії, де всі селяни-вкладники знали один одного. А це надавало багато переваг у боротьбі з можливими неплатниками [2, с. 204].

Активізація зусиль С. Смаль-Стоцького в напрямі подальшого створення «райфайзенок» принесла свої плоди: у 1898 р. було створено перші шість «райфайзенок», через шість років (станом на кінець 1904 р.) їх уже було аж у 13 раз більше – 78 штук. Відзначимо, що С. Смаль-Стоцький особисто брав участь у відкритті близько ста «райфайзенок». Цим засвідчуємо його особливо активну участь в економічному піднесенні селян, їх навчанню, так би мовити, практичній економіці. Слід відзначити, що окрім «райфайзенок», були також успішні спроби створення ще більших кредитних об'єднань. Так, за ініціативою І. Окуневського в 1896 р. у Чернівцях було створено «Руську касу для ощадності і позичок». Відразу ця каса складалася із 26 членів із 35 паями. Засновники могли брати кошти в користування під 7%. До речі, цей відсоток на позику був найнижчим на Буковині.

Про спробу об'єднання цих кас читаємо у С. Смаль-Стоцького (квітень, 1903 р.): «*То ті каси*

повинні тепер зробити межі собою спілку і усі зв'язатися до купи в один кріпкий союз, аби через те прибуло їм сили і аби вони руським хліборобам принесли ще більший пожиток, подали їм ще більшу поміч і поратунок» [5].

Цього ж року на чолі із С. Смаль-Стоцьким було створено Союз хліборобських спілок на Буковині «Селянська каса» (згодом також було створено низку інших кооперативних об'єднань для селян за його участі, зокрема такі як «Карпатія» та «Праця»), яка, крім організації кооперативів по селах, займалася також поширенням діяльності «райфайзенок» на купівлю-продаж землі. У 1912 р. «Селянська каса» об'єднувала 174 українські кооперативи, із них – 159 «райфайзенок» [2, с. 204–205].

Висновки з проведеного дослідження. Підсумовуючи, відзначимо, що величезними є надбання та успішними є результати діяльності С. Смаль-Стоцького, а його вчення – актуальним і до сьогодні. Оцінка бачень С. Смаль-Стоцького, його висловлювань та практичних дій, пропозицій та рішень в освітньо-просвітницькій (мовній, літературній, редакторсько-публіцистичній), громадсько-політичній, та економічній площинах свідчить про дуже широкий діапазон зацікавлень діяча та його значний внесок у розбудову майбутнього української культури, освіти, економічної освіченості та добробуту своїх громадян.

Подальшого поглибленого дослідження вимагає дослідження діяльності Степана Йосиповича Смаль-Стоцького, яка стала вагомим етапом в історії розвитку української економічної думки, наслідком піднесення та розвитку фінансово-економічної та кооперативної освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Буздуган Д.П. Педагогічні ідеї С. Смаль-Стоцького у контексті завдань сучасної початкової школи / Д.П. Буздуган, Л.В. Мафтин // Педагогіка в системі гуманітарного знання (Одеса, 13–14 березня 2015 р.). – Херсон : Гельветика, 2015. – С. 15–18.
2. Гіперс З. Реалізація педагогічних ідей С. Смаль-Стоцького у становленні національної та економічної освіти дітей і дорослих / З. Гіперс // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2013. – № 2. – С. 200–210 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pippo_2013_2_25.
3. Максимець І. Діяльність С. Смаль-Стоцького у галузі шевченкознавства / І. Максимець // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика : зб. ст. – К., 2013. – Вип. 18. – С. 350–359.
4. Пелипець М.І. Особливості публіцистичного доробку С. Смаль-Стоцького в «Літературно-науковому віснику» / М.І. Пелипець // Наукові записки Інституту журналістики ; за ред. В.В. Різуна – Київ : КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2014. – Т. 56. – С. 116–119.
5. Смаль-Стоцький С.Й. В справі заснування союзу усіх руських кас райфайзенських / С.Й. Смаль-Стоцький // Руська Рада. – 1903. – Ч. 13.

6. Смаль-Стоцький С.Й. Буковинська Русь: Культурно-історичний образок / С.Й. Смаль-Стоцький // Руська Рада. –1897 – 295 с.

7. Українці в світі. Смаль-Стоцький Степан [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://](http://www.ukrainians-world.org.ua/peoples/1811cd09a1b2ce1c/)

www.ukrainians-world.org.ua/peoples/1811cd09a1b2ce1c/.

8. Шоліна Т.В. Педагогічні ідеї, освітня та громадська діяльність Степана Смаль-Стоцького / Т.В. Шоліна // Наукова скарбниця освіти Донеччини : наук.-метод. журн. – 2011. – № 1. – С. 39–41.

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «КАПІТАЛ»: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

ESSENCE OF THE CONCEPT OF «CAPITAL»: HISTORICAL ASPECT

У статті досліджено розвиток наукових поглядів на зміст поняття «капітал». Систематизовано трактування капіталу в різних економічних школах. У ході ретроспективного аналізу було встановлено, що розширення сфери застосування даної економічної категорії приводило до втрати функціонального навантаження її змістовного наповнення. Найяскравіше даний процес спостерігався за часів зародження та розвитку «економічного імперіалізму», коли було впроваджено такі нові економічні категорії, як «соціальний» та «людський капітал».

Ключові слова: капітал, соціальний капітал, людський капітал, інтелектуальний капітал, нова економіка.

В статье исследовано развитие научных взглядов на содержание понятия капитал. Систематизированы трактовки капитала в различных экономических школах. В ходе ретроспективного анализа было установлено, что расширение сферы применения данной экономической категории приводило

к потере функциональной нагрузки ее содержательного наполнения. Наиболее ярко данный процесс наблюдался во времена зарождения и развития «экономического империализма», когда были внедрены такие новые экономические категории, как «социальный» и «человеческий капитал».

Ключевые слова: капитал, социальный капитал, человеческий капитал, интеллектуальный капитал, новая экономика.

The article investigates the development of scientific views on the meaning of the Capital. Interpretation of capital in different economic schools is systematized. During the retrospective analysis it was found that expansion scope of implementing the economic category resulted in the loss of the functional load of its meaningful content. Most clearly the process was observed within the period of its formation and development of «Economic Imperialism», when such new economic categories as «Social» and «Human Capital» were introduced.

Key words: capital, social capital, human capital, intellectual capital, new economy

УДК 330.332.2

Йолтуховська О.Ю.

к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту
Ужгородський національний університет

Постановка проблеми. Із розвитком науки трансформуються не тільки об'єкти її досліджень, але й змінюються підходи до змістовного наповнення понятійно-категоріального апарату. Найзначніші зміни відбулися в розумінні поняття «капітал», яке взаємообумовлює більшість відносин між суб'єктами різних рівнів. Протягом багатьох років «капітал» сприймається як складна та неоднозначна категорія, історичне становлення якої відображає процес розвитку суспільства. Однак нового значення дана категорія набула лише в період становлення та розвитку ринкових відносин, коли все частіше говорять про людський та інтелектуальний капітал.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані із дослідженням сутності поняття «капітал», висвітлені у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних учених, серед яких: Агапова І.І., Базилевич В.Д., Богачева Г.Н., Балабанов І.Т., Давидова Н.М., Югас Е.Ф., Юхименко П.Л., Брігхем Є.Ф., Катан Л.І., Клименко С.М., Крамаренко Г.О., Подольська В.О., Селезньов В.В., Сисоев С.А. та ін. Проте з розвитком економіки виникає необхідність в уточненому формулюванні понять, які б відповідали реаліям сьогодення.

Постановка завдання. Дослідити й узагальнити розвиток наукових поглядів на зміст поняття «капітал» та виділення категорії «людський капітал».

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи підходи до трактування поняття «капітал» у стародавніх країнах, варто зазначити, що з переходом до рабовласницького способу виробництва, засобом праці стає людина, адже рабство – перша і найбільш груба форма експлуатації людиною людини [1, с. 26]. Тобто в ті часи рабовласник володів капіталом, до складу якого входили й раби. Але пригноблене та ганебне ставлення до них не дає змоги на даному етапі говорити про виділення категорії «людський капітал» [2, с. 16].

Економічна думка античності набула подальшого розвитку і завершення у Стародавньому Римі, проте в ті часи не відбулося появи нових постулатів стосовно економічної категорії «капітал». Лише багато століть потому із формуванням політичної економії як науки кожна школа вважала за обов'язок провести науково обґрунтовану систематизацію категорій.

За доби Середньовіччя більшість наукових постулатів ґрунтувалися на вченнях Аристотеля,